

https://doi.org/10.59444/2024SERredGor_Seu_PAr2

Karol Fromont

Fundacja Reaching Beyond – Sięgając Nieba (Lublin)

PRAWDA, PRZEBACZENIE I POJEDNANIE JAKO WAŻNE ASPEKTY PROCESU ZDROWIENIA CZŁOWIEKA W WYBRANYCH OBRAZACH FILMOWYCH

Wstęp

W prezentowanym artykule autor zamierza zająć się trzema aspektami szeroko pojętego zdrowia człowieka: prawdą, przebaczeniem i pojednaniem. Pojęcie *prawdy* odnosi się do aspektu psychologicznego i rozumiane jest jako zerwanie przez człowieka z systemem zaprzeczeń na rzecz egzystencjalnego doświadczenia życia „takim jakim ono jest naprawdę”. Pozwala na rozpoczęcie procesu zdrowienia i towarzyszy mu w różnych sferach: osobistej, społecznej i religijnej¹. *Przebaczenie* to odpuszczenie zła prowadzące do wolności, nieszukanie zemsty, uwolnienie się od bolesnego doświadczenia, akceptacja rzeczywistości wraz z jej pozytywnymi i negatywnymi konsekwencjami. Przebaczenie prowadzi do uwolnienia pamięci od bolesnego doświadczenia, może być także wyrazem czystego sumienia, zdolnego do podjęcia decyzji o odpuszczeniu win. Przebaczenie dokonuje się w kontekście relacji z Bogiem. Obejmuje relację do samego siebie i drugiej osoby. Jednym z elementów przebaczenia sobie jest także zerwanie z fałszywym poczuciem winy, wynikającym z doświadczenia pogłębionej traumy rodzinnej. Pojęcie *pojednania* oznacza naprawienie relacji pomiędzy pozostającymi w konflikcie osobami.

¹ Ciekawie pisze o tym Dominika Krupińska w kontekście opisywania sytuacji dorosłych dzieci alkoholików: „Stanięcie w prawdzie o sobie samym, o relacjach z innymi, przeszłości własnej i swojej rodziny, a także innych obszarach życia jest jednym z najpoważniejszych i najbardziej podstawowych zadań, jakie dorosłe dzieci alkoholików muszą podjąć, jeśli chcą wydostać się z matni niszczących kłamstw i iluzji oraz zacząć zdrowieć”. Zob. D. Krupińska, *Wędrówka do wolności*, Kraków 2016, s. 177.

Zasadniczym celem prowadzonych rozważań będzie poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: w jakiej mierze prawda, przebaczenie i pojednanie stanowią ważne aspekty procesu zdrowienia człowieka? Materiałem „dowodowym” przywoływanym w tekście są obrazy filmowe rozumiane jako krótkie sceny (klipy) z wybranych dzieł filmowych. Mniejsza jednak uwaga zostanie skierowana na zagadnienia samej sztuki filmowej, gdyż artykuł stawia sobie cele dotyczące zdrowia, szczególnie w kontekście psychologicznym i duchowym, wyżej niż cele filmoznawcze.

Film często prezentuje historie bohaterów zmagających się z różnymi życiowymi rozterkami i decyzjami, które implikują ważne kwestie moralne. Obraz filmowy, jako jeden z najbardziej rozpowszechnionych środków medialnego oddziaływania, jest ponadto bardzo interesującą i specyficzną przestrzenią badawczą². Jako taki film jest bowiem rzeczywistością bardzo złożoną. Na końcowy efekt wpływa wiele czynników: ustawienie kamer podczas ujęć, scenografia, ustawienie świateł, montaż, ścieżka dźwiękowa, scenariusz, gra aktorska, prowadzenie całego procesu przez reżysera i inne³. Autorzy filmów posługują się różnymi środkami stylistycznymi wzbogacającymi przekaz filmowy, jak np. stopniowanie, metafory, symbole i antytezy⁴. Każdy z wymienionych elementów jest integralną częścią całego dzieła filmowego. Stanowią one – podobnie jak zróżnicowanie w obrębie rodzajów i gatunków filmów – intrygujący przedmiot badawczy⁵.

W pierwszej części artykułu zostanie zdefiniowane pojęcie zdrowia. Następnie autor zastanowi się nad tym, czym jest film jako forma przekazu doświadczeń ludzkich. W dalszej części, na podstawie wybranych obrazów (klipów) filmowych, podjęta zostanie refleksja nad tematem prawdy, przebaczenia i pojednania jako ważnymi aspektami procesu zdrowienia człowieka.

Definicja zdrowia

Światowa Organizacja Zdrowia w 1948 roku podała definicję zdrowia, wskazując, że nie jest ono wyłącznie brakiem choroby lub niedomagania. Określa je całkowity dobrostan

² Prace dotyczące tych zagadnień podejmowane są przez wielu badaczy – zwłaszcza tych, którzy profesjonalnie zajmują się filmoznawstwem. Warto odnotować, że tematyka filmowa doczekała się wydań słownikowych. Do bardziej znanych należy praca Marka Hendrykowskiego pt. *Słownik terminów filmowych* wydana w Poznaniu w 1994 r. W ostatniej dekadzie XX w. zaczęły się także ukazywać we Wrocławiu, a potem w Katowicach osobne tomy *Słownika pojęć filmowych*, których autorzy: Alicja Helman i Tadeusz Miczka (autor 9 tomu) obszernie przedstawiają wiele zagadnień dotyczących filmu oraz bogatą bibliografię.

³ Zob. J. Plisiecki, *Język filmu i jego mowa*, „Roczniki Kulturoznawcze” 2010, t. 1, s. 164-171.

⁴ *Ibidem*, s. 171-173. O figurach stylistycznych w filmowej narracji zob. też J. Płazewski, *Język filmu*, Warszawa 1982, s. 249-271.

⁵ B.W. Lewicki, *Wprowadzenie do wiedzy o filmie*, Wrocław 1964, s. 176-179.

fizyczny, psychiczny i społeczny człowieka⁶. W tym ujęciu zdrowie zdefiniowane zostało jako szeroko pojęty dobry stan człowieka, we wszystkich sferach jego funkcjonowania: fizycznej, psychicznej, a także relacyjnej, czyli społecznej. Pomimo swojej komplementarności definicja ta nie wspomina o jeszcze jednym ważnym elemencie, który może mieć ogromny wpływ na podejście do zdrowia i choroby. Chodzi tu o czynnik duchowy. Dla wielu ludzi bowiem duchowość i religijność stanowią bardzo ważny wymiar życia.

Autorzy artykułu *Znaczenie duchowości pacjentów w procesie leczenia* w ciekawy sposób przedstawiają problem powiązania duchowości ze zdrowiem⁷. Potrzeby duchowe w znaczący sposób ujawniają się w kontekście opieki paliatywnej. W 2010 roku w Bostonie przeprowadzono badania wśród pacjentów objętych opieką paliatywną. 85% z nich zidentyfikowało przynajmniej jeden problem duchowy, a kluczowe zagadnienia, które pojawiały się wśród wypowiedzi badanych, to: szukanie bliższego kontaktu z Bogiem lub wiarą, poszukiwanie przebaczenia u siebie i innych, poczucie opuszczenia przez Boga. Ciekawe jest, że potrzeby duchowe pojawiały się również u pacjentów deklarujących się jako osoby niereligijne, niewierzące, żyjące bez wymiaru duchowego w życiu⁸. Jak zauważa Monika Paleczna, Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) wyraźnie akcentuje, że duchowość jest nieodłącznym elementem opieki paliatywnej⁹. Wydaje się więc zasadne, aby definiując zdrowie holistycznie, poza elementami wspomnianymi w definicji Światowej Organizacji Zdrowia z 1948 roku, mówić także o aspekcie duchowym, uwzględniającym odniesienie do Boga, gdyż ma to ważny wpływ na dobrostan człowieka.

W jaki sposób możemy zdefiniować zdrową duchowość, czyli taką, która będzie pozytywnie wpływać na całego człowieka? Pisze o tym ks. Krzysztof Grzywocz: „Zdrowa duchowość jest to duchowość więzi, relacji, przyjaźni z Bogiem, z drugim człowiekiem i z samym sobą – i umiejętność utrzymania tych trzech więzi ze sobą w harmonii”¹⁰.

W związku z powyższym autor artykułu chciałby zaproponować definicję zdrowia rozumianego jako całkowity dobrostan fizyczny, psychiczny, relacyjny i duchowy człowieka. Relacyjność obejmowałaby wymiary odnoszące się zarówno do drugiego człowieka, do siebie samego, jak i Boga.

⁶ Zob. T. Maszczak, *Zdrowie jako wartość uniwersalna*, „Roczniki Naukowe AWF w Poznaniu” 2005, z. 54, s. 74; A. Skop-Lewandowska, J. Jaworska, *Zdrowie i jego uwarunkowania*, [w:] *Wybrane problemy higieny i ekologii człowieka*, red. E. Kolarzyk, Kraków 2008, s. 311.

⁷ M. Galanter, L. Glickman, H. Dermatis, K. Tracy, C. McMahon, *Znaczenie duchowości pacjentów w procesie leczenia*, „Psychiatria po Dyplomie” 2009, t. 6, nr 1, s. 28-35.

⁸ M. Paleczna, *Duchowe aspekty opieki paliatywnej. Faza terminalna*. *Psychoonkologia*, online: <https://www.zwrotnikraka.pl/duchowe-aspekty-opieki-paliatywnej/> [dostęp: 10.08.2022].

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ K. Grzywocz, *Patologia duchowości*, Kraków 2020, s. 45.

Dominika Krupińska, przedstawiając sytuację dorosłych dzieci alkoholików, pisze: „Brak przebaczenia i nieprzepracowany gniew, wyrażające się w rozpamiętywaniu krzywd i gromadzeniu długów, prowadzą do rozwoju chorobliwego niepokoju, lęków, depresji i chorób somatycznych, które obniżają jakość życia, a nawet mogą prowadzić do jego skrócenia”¹¹.

Jako że brak przebaczenia dotyka wielu sfer dobrostanu człowieka, proces przebaczenia wydaje się niezbędnym czynnikiem zdrowienia całego człowieka¹². Przyjrzyjmy się, zgodnie z celem artykułu, w jaki sposób wybrane klipy filmowe dotyczą tematu zdrowia jako dobrostanu, szczególnie w sferze duchowej, psychicznej i relacyjnej.

Film jako forma przedstawiająca doświadczenia ludzkie

Zanim podjęte zostaną rozważania na temat filmowych przedstawień dotyczących prawdy, przebaczenia i pojednania, warto przyrzeć się filmowi jako przekazowi, który oddziałuje w bardzo szczególny sposób na różne zmysły i pozwala widzowi na przyjrzenie się osobistemu doświadczeniu w kontekście oglądanego dzieła filmowego, co prowadzić może niekiedy do przeżycia swoistego *katharsis*.

Oglądający filmy widz doświadcza wielu przeżyć, od tych najbardziej podstawowych, jak np. sensoryczne, po dużo głębsze (estetyczne, duchowe)¹³. Wszystkie one mogą budzić emocje, które wpływają także na umysł, ciało, powodując różne reakcje organizmu: pocenie się, wydzielanie hormonów, zmiany wielkości źrenic. Warto przytoczyć stwierdzenie Bogusława Skowronka: „Nie na darmo, nazywając odpowiednie gatunki filmowe, odwoływano się dawniej do »cielesnych« reakcji: mówiono o »dreszczowcach« lub »wyciskaczach łez«”¹⁴. Osoba oglądająca obraz filmowy przyjmuje go, przeżywa i podejmuje nad nim refleksje w kontekście i z perspektywy swojego życia. Widz pochodzi z konkretnego kręgu kulturowego, kształtują go osobiste, rodzinne i społeczne wartości, nosi w sobie pragnienia i potrzeby, nabiera życiowej mądrości dzięki codziennym sytuacjom (porażkom i zwycięstwom dnia codziennego), kształtuje go jego osobista historia życia. Im bardziej oglądany film dotyka tej rzeczywistości, tym

¹¹ D. Krupińska, *op. cit.*, s. 189. O wpływie przebaczenia na zdrowie człowieka zob. M.W. Klimasiński, *Opieka duchowa w medycynie: przebaczenie*, „Sztuka Leczenia” 2018, nr 2, s. 33-40.

¹² „Liczne badania wskazują na pozytywny związek skłonności do wybaczenia ze zdrowiem fizycznym i psychicznym, z dobrym samopoczuciem i zadowoleniem z życia (Karremans i Van Lange, 2008; Lyubomirsky, 2008; McCullough i Witvliet, 2002; Trzebińska, 2008; Wallace, Exline i Baumeister, 2008; Witvliet, Ludwig i Vander Laan, 2001)”. Zob. E. Gruszecka, J. Piotrowski, *Interpersonalne konsekwencje wybaczenia. Kiedy wybaczenie nie jest mile widziane?*, „Psychologia Społeczna” 2010, t. 54 (15), s. 316.

¹³ Zob. B. Skowronek, *Ciało, emocje, rozum – raz jeszcze o mechanizmach odbioru filmu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2017, vol. 2, s. 167.

¹⁴ *Ibidem*, s. 168.

bardziej widz może odnaleźć w nim swoje egzystencjalne sytuacje¹⁵. W tym kontekście warto przywołać określenie identyfikacji, z którą mamy do czynienia w procesie odbioru dzieła filmowego. Definiowana jest ona jako „proces dynamiczny, w którym podmiot inkorporuje idee, fakty, symbole, sytuacje i osoby, które wydają mu się własnymi. Identyfikacja przyjmuje formułę: »jestem jak on«¹⁶.

Z tematyką identyfikacji mamy do czynienia w poniżej przedstawionym materiale filmowym.

Gianna Jessen urodziła się 6 kwietnia 1977 roku podczas nieskutecznie wykonanej aborcji metodą wstrzyknięcia roztworu soli do worka owodniowego¹⁷. Klip *October baby stories: Gianna Jessen* jest krótkim dokumentem opisującym m.in. postać Gianny¹⁸. Ukazuje on także jej reakcję na film *October baby*¹⁹, który powstał na podstawie jej życia. Reżyser Andrew Erwin wspomina reakcję Gianny po projekcji filmu. Powiedziała: „I laughed so hard, I cried so hard and I healed”²⁰ („Bardzo płakałam i śmiałam się, i zostałam uzdrowiona”²¹). Doświadczenie Gianny pokazuje, że historia opowiadana filmem może stać się dla widza katalizatorem wspomagającym uzdrowienie. Przedstawienia filmowe charakteryzują się tym, że odwołują się do wielu zmysłów i doświadczeń. Podczas oglądania człowiek często przeżywa bardzo emocjonalnie widziane sceny i słyszane dialogi. Czasami utożsamia się z postaciami – widząc ich zmagania i radości, próbuje się z nimi identyfikować. Widz może – w pewnym sensie – powtórzyć słowa Gianny: „Bardzo płakałam i śmiałam się, i zostałam uzdrowiona”. Film zatem może przynosić ukojenie oraz może pomóc przetworzyć osobiste doświadczenia. Opowiadane w dziełach filmowych historie, przedstawiające ludzkie postawy i reakcje wobec konkretnych wydarzeń, mogą się stać zwierciadłem odbijającym osobiste doświadczenia oglądających je widzów.

¹⁵ Zob. *ibidem*, s. 170-171. Cały artykuł B. Skowronka *Ciało, emocje, rozum – raz jeszcze o mechanizmach odbioru filmu* jest pogłębioną refleksją nad wpływem filmu na widza. Zajmuje się także różnymi koncepcjami filmoznawczymi badającymi mechanizmy odbioru filmu.

¹⁶ A. Helman, *Identyfikacja*, [w:] *eadem*, *Słownik pojęć filmowych*, t. 1, Wrocław 1991, s. 128. Autorka obszernie przedstawia to zjawisko, nie tylko wykorzystując prace z teorii filmu, ale także nawiązując do osiągnięć psychologii i socjologii.

¹⁷ *Her story*, online: http://giannajessen.com/?fbclid=IwARorUnHNlv_gapNV232XsnGFXVp1E-acz3rYuOFFAB-QErgnQjFOr6FslhE [dostęp: 10.08.2022].

¹⁸ *October Baby Stories: Gianna Jessen*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=NosdFph2JgI> [dostęp: 12.08.2022].

¹⁹ W Polsce film figuruje pod dwoma tytułami: *Październikowe dziecko* lub *Każde życie jest cudem*. Zob. *October baby – październikowe dziecko (DVD) – napisy polskie*, CCM, online: <https://ccm.pl/october-baby-pazdziernikowe-dziecko-dvd-napisy-pl-p-444.html> [dostęp: 10.08.2022]; *Każde życie jest cudem, October baby*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Ka%C5%BCde+%C5%BCy-cie+jest+cudem-2011-600374> [dostęp: 10.08.2022].

²⁰ *October Baby Stories: Gianna Jessen*, 2:31-2:35.

²¹ Wszystkich tłumaczeń dialogów z angielskojęzycznych klipów dokonał Karol Fromont.

Klip z filmu *American Sniper*²², który powstał na podstawie życia Chrisa Kyle'a, amerykańskiego żołnierza należącego do jednostki United States Navy SEALs²³, ukazuje emocjonalny dramat bohatera, który zdaje sobie sprawę, że prawdopodobnie będzie musiał zabić chłopca celującego z granatnika RPG w zgromadzonych nieopodal amerykańskich żołnierzy. Scena rozpoczyna się dość leniwie. Widzimy dwóch żołnierzy na dachu domu. Kyle leży i obserwuje otoczenie, drugi żołnierz siedzi z boku, oparty o murek. Na ulicy dostrzegamy chłopca rzucającego małymi kamyczkami, wyraźnie znudzonego. Po chwili podjeżdża podejrzanie wyglądający samochód i parkuje poza wzrokiem żołnierzy, w bocznej ulicy. Chris Kyle przygotowuje się do ewentualnego strzału, wyczuwając możliwe zagrożenie. Kilka sekund później pojawia się mężczyzna z granatnikiem RPG. Celuje w wóz Humvee i stojących przy nim żołnierzy. W tym momencie Chris oddaje strzał, zabijając mężczyznę. Słyszymy lekkie poruszenie, głos krzyczącej kobiety i widzimy chłopca, który podbiega do zabitego mężczyzny. Przez chwilę obserwuje otoczenie, po czym próbuje podnieść broń, która należała do zabitego. I tu zaczyna się dramat żołnierza. Obserwujemy jego twarz. Kyle patrzy na chłopca przez lunetę karabinu (w lunecie widzimy zmaganie się chłopca z ciężarem granatnika RPG) i wypowiada cicho słowa: „Nie podnoś, ku*wa, nie podnoś. Sku*wysyn...”. W jego twarzy można zauważyć silne emocje: napięcie, panikę, strach. Jest świadomy, że jeżeli chłopiec wyceluje broń, będzie musiał go zabić. Kiedy wreszcie chłopiec rzuca granatnik i odbiega, Chrisa opuszcza całe napięcie. Przez chwilę odkasłuje wszystkie zgromadzone emocje i oddycha głęboko. Z jego gestów i mimiki twarzy można wysnuć wniosek, że doświadczył dużego skoku adrenaliny²⁴.

Ten dramat, to emocjonalne cierpienie w większym czy mniejszym stopniu znane jest wielu żołnierzom służącym w krajach ogarniętych konfliktem zbrojnym. Także widzowie, również ci, którzy nie mieli doświadczenia wojny, potrafią odnaleźć się w tym pełnym napięcia doświadczeniu głównego bohatera. Wielu widzów mogło przeżyć jakąś sytuację traumatyczną czy graniczną (np. wypadku samochodowego), w której pojawiły się wspomniane wyżej emocje i doświadczenia. To jest właśnie siła filmowego przekazu prowadząca do *katharsis* – widzowie, choć nie byli w tej konkretnej sytuacji przedstawionej na filmie, również mogą doświadczyć podobnych emocji. Wyrażenie trudnych emocji na zewnątrz ma wielką wartość prozdrowotną.

²² W Polsce film figuruje pod nazwą *Snajper*. Zob. *Snajper*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Snajper-2014-656040> [dostęp: 12.08.2022].

²³ *American Sniper' Chris Kyle Talks Life at Home After War*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=W1nKcmU9xco> [dostęp: 12.08.2022].

²⁴ *American Sniper RPG Kid (1080p)*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=Hy9GIOE3Ba8> [dostęp: 12.08.2022], 0:18-2:30.

Prawda, która wyzwala

Osoby uzależnione od alkoholu żyją w świecie iluzji i zaprzeczeń. Stanięcie w prawdzie o życiu, takim, jakim ono naprawdę jest, to niezbędny czynnik rozpoczęcia uzdrowienia. Tak zdefiniowana prawda bardzo wyraźnie pojawia się w kontekście leczenia choroby alkoholizmu²⁵. Omówione poniżej sceny filmowe bardzo trafnie przedstawiają tę rzeczywistość. Wykorzystują one (w pewnym, ograniczonym stopniu) efekt zwany „iluzją realności”²⁶.

Denzel Washington gra pilota Williama „Whipa” Whitakera w przejmującym dramacie z 2012 roku pt. *Flight*²⁷. Jest to historia mężczyzny, który jako wytrawny pilot ląduje uszkodzonym samolotem na otwartym polu, ratując 96 osób, tracąc 2 członków załogi i 4 pasażerów. Lądując, jest pod wpływem alkoholu, który wypił podczas lotu (dwie butelki wódki). Cała akcja filmu ukazuje zmagania Williama z alkoholizmem i uzależnieniem od narkotyków. Bardzo ważnym momentem jest rozmowa kapitana Whitakera z Ellen Block podczas publicznego przesłuchania pilota w ramach badania wypadku przez Narodową Radę Bezpieczeństwa Transportu. Na początku Ellen Block wstępnie zadaje pytania dotyczące spożycia alkoholu przez kapitana Whitakera w dniach poprzedzających wypadek, w dniu samego wydarzenia oraz pyta, czy ma on problemy z alkoholem i innymi używkami. Na wszystkie pytania William odpowiada przecząco. Moment ten jest istotny, pokazuje bowiem całkowite zakłamanie, w jakim żyje kapitan²⁸. Ogromnie ważny jest dialog, który rozpoczyna się chwilę później. Pani Block zadaje Williamowi pytanie: czy według pilota Katarina Marquez (członkini załogi, która zginęła w wypadku) mogła wypić wódkę na pokładzie samolotu, jako że wykryto w jej krwi ślady alkoholu? W sposób fenomenalny pokazana jest wewnętrzna walka Williama, który ewidentnie chce zachować dobre imię nieżyjącej koleżanki; w żaden sposób nie chce wskazać na Katarinę jako na winną. Jego dialog z przedstawicielką Narodowej Rady Bezpieczeństwa Transportu, Ellen Block, wygląda następująco²⁹:

²⁵ W kontekście opisywania sytuacji dorosłych dzieci alkoholików Dominika Krupińska ukazuje ten problem, nazywając alkoholizm chorobą zakłamania. Autorka pisze: „Życie w prawdzie obala zasady i poglądy obowiązujące w domach alkoholowych, podtrzymujące system zaprzeczeń i iluzji oraz uznające mówienie prawdy za zdradę. Zwiększa to szansę na wyzdrowienie całej rodziny”. Zob. D. Krupińska, *op. cit.*, s. 177.

²⁶ A. Helman, *O dziele filmowym*, Kraków 1981, s. 212.

²⁷ W Polsce film figuruje pod tytułem *Lot*. Zob. *Lot*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Lot-2012-627908> [dostęp: 13.08.2022].

²⁸ *Flight Hearing Scene*, online: https://www.youtube.com/watch?v=I_-VQfS4zAk [dostęp: 13.08.2022], 0:00-1:16.

²⁹ *Ibidem*, 3:16-6:03.

- Miss Block: Czy według pana opinii Katarina Marquez piła podczas lotu?
- William Whitaker: Czy może pani powtórzyć pytanie?
- Miss Block: Czy według pana opinii Katarina Marquez piła podczas lotu?
- William Whitaker: Przepraszam, moje co?
- Miss Block: Pana opinia kapitanie. Czy według pana opinii Katarina Marquez piła podczas lotu? Tylko jej raport toksykologiczny został dopuszczony podczas tego przesłuchania i faktem jest, że wykryto u niej ślady alkoholu.
- William Whitaker: Boże, pomóż mi.
- Miss Block: Nie usłyszałam. Co pan powiedział?
- William Whitaker: Powiedziałem „Boże, pomóż mi”.
- Miss Block: No tak, cóż, czy w pana opinii...
- William Whitaker: To jest moja opinia. Trina nie piła tej wódki.
- Miss Block: Słucham, Panie Whitaker?
- William Whitaker: Ona uratowała chłopcu życie, to jest...
- Miss Block: Czy może pan mówić głośniej, kapitanie Whitaker?
- William Whitaker: Trina Marquez nie piła tej wódki. To ja piłem tę wódkę.
- Charles Anderson: Co do diabła. Sprzeciw!
- Osoba na sali: Proszę pana, proszę pana. Proszę usiąść.
- Charles Anderson: Kapitan Whitaker się przejęzyczył.
- William Whitaker: Ja piłem tę wódkę.
- Charles Anderson: Czy pan mnie słyszał? Zgłaszam sprzeciw.
- Osoba na sali: Niech pan usiądzie. To nie jest sala sądowa.
- Charles Anderson: Nie ma znaczenia, i tak zgłaszam sprzeciw.
- William Whitaker: Piłem tę wódkę w samolocie.
- Miss Block: Kapitanie Whitaker, trzy noce przed wypadkiem, 11 października.
- William Whitaker: 11, 12, 13, 14 października byłem pijany. Piłem przez wszystkie te dni. Piłem w nadmiarze.
- Miss Block: Rano, w dniu wypadku...
- William Whitaker: Byłem pijany. Jestem teraz pijany. Jestem pijany właśnie teraz, panno Block, ponieważ jestem alkoholikiem.

Ta scena jest bardzo ważna. Możemy założyć, że wpływa na odbiorcę, gdyż wykorzystuje stan napięcia emocjonalnego, jaki stopniowo narasta w prezentowanym dialogu³⁰. Powyższa scena ukazuje bohatera filmu, który po raz pierwszy w swoim życiu staje w prawdzie o swoim uzależnieniu i ta prawda – pomimo że tak bardzo bolesna – wprowadza go na ścieżkę zdrowienia. Niedługo po tej sytuacji widzimy głównego bohatera w więzieniu. Jest na spotkaniu (prawdopodobnie AA) i opowiada o swoim doświadczeniu. Z jego słów emanuje zgoda na konsekwencje, które ponosi, a które według niego są sprawiedliwe. W pełnej prawdzie widzi, co stracił i kogo stracił przez swoje postępowanie. Podjął drogę uzdrowienia relacji, która została lub nie została przyjęta przez tych, których to dotyczyło. Jest w nim zgoda na życie takim, jakim ono

³⁰ Inną ważną funkcją tego dialogu jest to, że wyraźnie decyduje o przebiegu akcji. Zob. M. Hendrykowski, *Dialog filmowy*, [w:] *idem, Słownik terminów filmowych*, Poznań 1994, s. 61.

jest. Bardzo znaczące są ostatnie słowa, które wypowiada: „I może to zabrzmie głupio w ustach mężczyzny zamkniętego w więzieniu, ale pierwszy raz w moim życiu jestem wolny”³¹. Kontrast widoczny w tym zdaniu wzmacnia ekspresję wypowiedzi bohatera, a ona może wpłynąć na głębię przeżycia osób oglądających film.

W omówionych scenach gra aktorska Denzela Washingtona niezaprzeczalnie wprowadza widzów w świat aktywnego alkoholika, uzależnionego także od innych substancji. Człowiek wchodzący do sali, w której badany jest wypadek samolotu, to człowiek całkowicie zakłamanym, żyjący w iluzji samokontroli, a co za tym idzie – niezdolny do realnego spojrzenia na swoje życie i zdrowie. Podczas prowadzonego przez panią Block przesłuchania William przechodzi cały proces odkrywania prawdy o sobie samym. Ostatecznie, w więzieniu, ukazuje widzom nową twarz – twarz człowieka kroczącego drogą zdrowienia. Akceptuje konsekwencje swoich czynów. Przyjmuje pokornie, że niektórzy ludzie, których zranił, mu przebaczą, niektórzy zaś nie. Jest trzeźwy i wolny. Jego spojrzenie na świat, na siebie samego, na innych, na Boga (którego wspomina jako wspierającego go w trzeźwości) staje się coraz bardziej realne, inaczej mówiąc, prawdziwsze i zdrowsze.

Film *Flight* jest bardzo mocnym obrazem, który ukazuje chorobę i zdrowie człowieka w bardzo szerokim kontekście. Degradacja człowieczeństwa i jego ponowne zintegrowanie to dwa kluczowe elementy tego dzieła filmowego. Wydaje się, że jest to obraz bardzo realny i dotyczący doświadczenia wielu widzów w większym lub mniejszym stopniu³². Do tej aktorskiej prezentacji problemu alkoholowego można odnieść słowa filmoznawcy: „Podstawą dla procesu komunikacji filmowej jest fakt, że twórca może posłużyć się obrazem filmowym jako reprodukcją rzeczy, zjawisk lub procesów, ponieważ widz zdolny jest odebrać rzeczy, zjawiska i procesy dane nie wprost, lecz w obrazie, jako je same. Podstawą obcowania z filmem jest iluzja realności tego, co zostało pokazane”³³.

Uwolnienie od poczucia winy

Wzrastanie w toksycznej relacji z jednym lub obojgiem rodziców może wiązać się z wieloma problemami natury zdrowotnej. Poczucie winy, wypływające z trwającej

³¹ *Flight (2012) – At Least I'm Sober Scene (10/10) Movieclips*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=vpEAOogIAxE&list=PLZbXA4lyCtqrc3lc3szJD5jyqyENFgLPns&index=11> [dostęp: 13.08.2022], 0:00-2:08.

³² Zdaniem autora niniejszego artykułu zagadnienie „stawania w prawdzie” nie musi być problemem dotyczącym wyłącznie rodzin alkoholowych, może dotyczyć każdej osoby, która przez zaprzeczanie jakimkolwiek przerażającym ją problemom próbuje uciec od jakichkolwiek konsekwencji życiowych.

³³ A. Helman, *O dziele filmowym*, s. 208-209.

przez wiele lat traumy, może być jednym z elementów tego doświadczenia³⁴. Bardzo dobrze obrazuje to następny klip.

*Good Will Hunting*³⁵ to film ukazujący zmagania młodego mężczyzny z własną przeszłością. Will jest geniuszem samoukiem, który z lekceważeniem, pogardą i wyższością wobec innych próbuje kontrolować i chronić swoje bardzo zranione wnętrze. Otwiera się ostatecznie przed terapeutą Seanem. Jedną z ostatnich scen filmu ukazuje rozmowę Willa z terapeutą³⁶. Jest to moment bardzo ważny dla bohatera filmu. Doświadcza on bowiem głębokiej ulgi w cierpieniu spowodowanym długotrwałym poczuciem winy. Pojawiają się tu dwa ważne aspekty. Pierwszym jest kłamstwo, w którym żyje, że to on jest winny, a co za tym idzie – niegodny miłości. Terapeuta wyprowadza Willa z tego kłamstwa poprzez bardzo proste słowa: „To nie twoja wina”, które wolno przenikają do głębi serca młodego mężczyzny. Drugim elementem jest samo uwolnienie z poczucia winy, które stanowi wynik toksycznej relacji z przybranym ojcem. Bardzo przejmujący jest ten dialog pomiędzy Seanem i Willem:

Will (opiera się o stolik, patrzy na teczkę, którą trzyma Sean): Co to jest?

Sean: To twojateczka, którą muszę wysłać do sędziego z moją ewaluacją.

Will: Chyba mnie nie oblejesz? To co tam jest napisane?

Sean: Chcesz przeczytać? (Sean wyciąga teczkę w stronę Willa).

Will: Dlaczego? Czy masz z tym jakieś doświadczenie?

Sean: 20 lat terapii. Tak, widziałem nieraz wstrętne rzeczy.

Will: Ale czy miałeś z tym jakieś doświadczenie?

Sean: Osobiście?

Will: Tak.

Sean: Tak, miałem.

Will: Na pewno nie jest dobre.

Sean: Mój ojciec był alkoholikiem. Złośliwym, piep*zonym pijakiem. Wraciał do domu nawalony, szukając, na kim się wyżyć. Prowokowałem go, żeby zostawił moją mamę i młodszego brata. Ciekawe były noce, jak ubierał swoje pierścienie.

Will: Mój kładł klucz francuski, kij i pas na stole i mówił: wybieraj.

Sean: Ja wybrałbym pas...

Will: Ja wybierałem klucz francuski.

Sean: Dlaczego klucz francuski?

Will: Żeby go wkurzyć, dlatego.

³⁴ Jako przykład doświadczenia wzrastania w toksycznej relacji z rodzicem (rodzicami) można podać podręcznik dla DDA *Czas uzdrowić swoje życie*, który opisuje liczne problemy natury zdrowotnej, szczególnie w sferze psychologicznej, z którymi borykają się dorosłe dzieci alkoholików. T.L. Cermak, J. Rutzky, *Czas uzdrowić swoje życie*, Warszawa 1998, s. 21-28, 80-82.

³⁵ W Polsce film figuruje pod tytułem *Buntownik z wyboru*. Zob. *Buntownik z wyboru*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Buntownik+z+wyboru-1997-21> [dostęp: 13.08.2022].

³⁶ *Good Will Hunting | 'It's Not Your Fault' (HD) - Matt Damon, Robin Williams | MIRAMAX*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=ZQht2yOX9Js> [dostęp: 13.08.2022], 0:02-3:36.

- Sean: Twój przybrany ojciec?
- Will: Tak. To co? Will ma zaburzenie więzi czy coś w tym rodzaju? ...strach przed odrzuceniem? To dlatego zerwałem z Skylar?
- Sean: Nie wiedziałem, że zerwałeś.
- Will: Tak, zerwałem.
- Sean: Chcesz o tym pogadać?
- Will: Nie.
- Sean: Hej, Will, nie wiem dużo. Widzisz to? (*pokazuje teczkę*) To całe g*wno. To nie jest twoja wina.
- Will (*mówi cicho*): Tak, wiem.
- Sean: Popatrz na mnie, synu. To nie jest twoja wina.
- Will (*próbuje lekceważyć rodzące się w nim uczucia*): Tak, wiem.
- Sean: Nie. To nie twoja wina.
- Will (*czuje się konfrontowany*): Wiem.
- Sean: Nie, nie wiesz. To nie twoja wina.
- Will (*Sean podchodzi do Willa, Will wstaje ze stolika. Przybiera postawę defensywną*): No dobra.
- Sean: To nie twoja wina.
- Sean (*cały czas zbliża się do Willa, powoli wyciąga ręce*): To nie twoja wina.
- Will (*wyraźnie poruszony*): Nie wkurzaj mnie.
- Sean (*stoi bardzo blisko i patrzy na Willa*): To nie twoja wina.
- Will (*odpychając Seana, bardzo poruszony*): Nie wkurzaj mnie, dobrze? Nie ty, Sean.
- Sean: To nie twoja wina.
- Will (*zaczyna płakać. Sean delikatnie dotyka jego głowy*): To nie twoja wina.
- Will (*przytula się do Seana, płacząc*): O Boże. Przepraszam.
- Sean: Piep*zyć ich, OK?

Bardzo głęboka i przejmująca jest ta scena. Ciekawe jest to, że Sean przez cały czas tego dialogu zbliża się powoli do Willa. Z wielkim szacunkiem i wyczuciem, będąc świadomym, że do zdrowego przeżycia tego procesu nie wystarczą tylko słowa, będzie potrzebny także dotyk. Ważne wydaje się to, że Sean jest mężczyzną i jako taki prowadzi Willa przez doświadczenie uzdrowienia bolesnej historii relacji z przybranym ojcem. W pewnym momencie dialogu wypowiada słowa: „Popatrz na mnie, synu”. Jest to piękne i głębokie, bardzo ludzkie dotknięcie bolesnej przeszłości, dokonujące się w relacji terapeutycznej Seana i Willa jako mężczyzn. Wydaje się, że jest to doświadczenie, w którym potrafią również odnaleźć się widzowie, którzy przeżyli tego typu relację terapeutyczną (niekoniecznie w kontekście profesjonalnej terapii). Ciekawe wydaje się pytanie: w jakiej mierze scena rozmowy bohaterów mogłaby przynieść formę uwolnienia w życiu widzów z poczuciem winy podobnym do Willa? Przygotowanie odpowiedniego kwestionariusza i zbadanie wyników mogłyby przynieść bardzo interesujące wyniki. Z punktu widzenia sztuki filmowej dialog ten spełnia istotne funkcje: dostarcza odbiorcy nowych informacji o bohaterach, dookreśla te postaci i obrazuje

ich wewnętrzne zmagania. Rozmowa dwóch mężczyzn posuwa akcję do przodu oraz stanowi ważny element atmosfery prezentowanej sceny, gdyż buduje stan napięcia emocjonalnego³⁷.

Przebaczenie w kontekście relacji z Bogiem

Duchowość ma za zadanie prowadzić człowieka do zintegrowania wszystkich aspektów życia, a co za tym idzie – do rozwoju szeroko pojętego zdrowia, które wiąże się z budowaniem życiodajnych relacji z Bogiem, drugim człowiekiem i samym sobą³⁸. Jednym z elementów tego procesu jest przyjęcie boskiego przebaczenia. Analiza poniższego klipu ukazuje przebaczenie ofiarowane człowiekowi przez Boga jako ważny komponent zdrowienia człowieka.

Shari Rigby w filmie *October baby*³⁹ zagrała Cindy, biologiczną matkę dziewczyny o imieniu Hannah. Hannah urodziła się podczas aborcji i została oddana do adopcji, nigdy nie poznała swojej matki. W filmie w pewnym momencie Hannah odnajduje swą matkę Cindy i konfrontuje ją z prawdą, kim jest. Matka Hannah nie przyjmuje jednak córki do swojego życia. W jednej z następnych scen wchodzi do swojego biura i znajduje kartkę napisaną przez jej filmową córkę ze słowami: *Przebaczam ci*. W tym momencie Cindy, ogarnięta wieloma emocjami, obsuwa się po drzwiach, szlochając. Pięknie zagrana scena okazuje się nie tylko wynikiem kunsztu aktorskiego, ale również prawdziwym przeżyciem aktorki Shari Rigby, która w tym właśnie momencie doświadczyła uwolnienia z bardzo bolesnej i przez wiele lat skrywanej tajemnicy o dokonanej aborcji. Sama mówi o tym wydarzeniu w dokumencie dotyczącym filmu *October baby*⁴⁰. Oprócz Shari wypowiadają się w nim Andrew Erwin i Joe Erwin, twórcy filmu. Cała trójka opowiada historię, która swój finał miała w pamiętnej scenie przebaczenia Cindy. Jest to historia bardzo głębokiego uzdrowienia Shari, dokonującego się w relacji do Boga. Warto zacytować jej słowa:

Weszliśmy w to. Pamiętam, kamery nagrywały. I jak tylko weszłam do pokoju... wiedziałam... wiedziałam, że Pan był ze mną... i to było całkowite uzdrowienie w tym momencie, kiedy zjechałam po tych drzwiach. Płaczę i czuję, że to nie była gra aktorska, to był mój moment z Bogiem i Jego moment ze mną, żeby mi powiedzieć: już ok, to już koniec... i zostało ci przebaczone⁴¹.

Jest to przepięknie opisany proces głębokiego uzdrowienia wewnętrznego.

³⁷ Por. M. Hendrykowski, *Dialog filmowy*, s. 60.

³⁸ Na temat zdrowej duchowości pisał Krzysztof Grzywocz; zob. przypis nr 10.

³⁹ Zob. przypis nr 19.

⁴⁰ *October Baby Stories 01: "Shari"*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=r1zNt2R5Uo> [dostęp: 13.08.2022].

⁴¹ *Ibidem*, 3:47-4:26.

Historia Shari ukazuje, że to uzdrowienie może się dokonać podczas spotkania z dziełem filmowym. Bardzo ciekawie ukazane zostało tu spojrzenie na film z perspektywy osoby uczestniczącej w jego tworzeniu. Na pewno trzeba zwrócić uwagę, że w przypadku pani Rigby uczestnictwo w tym procesie stało się dla niej katalizatorem łaski Boga. Według jej opinii Bóg wykorzystał wydarzenia związane z tworzeniem filmu, aby pomóc jej doświadczyć uzdrowienia. Mówi o tym w wywiadzie udzielonym Betty i Jamesowi Robinson w *Life Today*⁴². Oglądając film *October baby* oraz wspomniany powyżej dokument, opisujący historię Shari, widz otrzymuje wartościowe dzieło o uzdrowieniu i przebaczeniu oraz ważnych aspektach powrotu do zdrowia jako całościowego dobrostanu człowieka. W tym dochodzeniu do zdrowia kluczową rolę odgrywa relacja wobec Boga. W dokumencie widz spotyka się ze świadectwem konkretnego człowieka, które mówi o tym, że w bardzo bolesnych sytuacjach można otrzymać przebaczenie od Boga. Zostaje tym samym niejako zaproszony do tego, by skonfrontować swoją historię życia z miłosierną miłością Boga. Wydaje się, że nie tylko świadectwo Shari, ale i sam film *October baby* może mieć ogromny wpływ na wiele osób, które w swoim życiu mierzyły się z problemem aborcji⁴³.

Poznanie prawdy – zintegrowanie historii życia

Zdrowienie w kontekście relacji ludzkich powinno opierać się na ożywieniu i zrozumieniu całej prawdy dotyczącej wydarzeń z przeszłości⁴⁴. Proces ten przebiega najbardziej prawidłowo, kiedy osoba, która zawiniła, przyznaje się do popełnionego czynu, co pozwala stronie pokrzywdzonej wejść na drogę uzdrowienia poprzez przebaczenie i pojednanie z osobistym doświadczeniem. Analizowany poniżej klip ukazuje spotkanie dwojga bohaterów, którzy w sposób niezaplanowany rozpoczynają ten proces.

*The Bourne Supremacy*⁴⁵ to jeden z kilku filmów opartych na książkach Roberta Ludluma o Jasonie Bournie. Ukazuje on postać agenta wyszkolonego przez CIA, który

⁴² Wywiad można obejrzeć: *Shari Rigby: My October Baby (LIFE Today / James Robison)*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=gwTr8ox4zro> [dostęp: 14.08.2022].

⁴³ Shari mówi o wpływie filmu *October baby* na życie dwóch kobiet: Barbary i Bobby. Obie kobiety dokonały aborcji i doświadczyły uzdrowienia dzięki obejrzeniu filmu *October baby*. *Impact of October Baby Grows*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=s2D9t5ZvO3o> [dostęp: 14.08.2022]; *More October Baby Impact*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=mcgmtJk6EQo> [dostęp: 14.08.2022].

⁴⁴ Powrót do zdrowia, budowany na prawdzie dotyczącej przeszłych wydarzeń i przeżyć w życiu człowieka, jest bardzo ważnym aspektem obecnym podczas leczenia np. osób, które przeżyły Holokaust. Autorzy przewodnika dla dorosłych dzieci alkoholików argumentują, że: „zdrowienie wymaga od każdego z nas dużego wysiłku, by przywołać szczegóły wydarzeń, które składają się na naszą przeszłość”. W innym miejscu piszą: „Ożywianie wspomnień jest cenne po prostu dlatego, że odkrywa prawdę, która przynosi nam wolność”. T.L. Cermak, J. Rutzky, *op. cit.*, s. 49-50.

⁴⁵ W Polsce film figuruje pod tytułem *Krucjata Bourne'a*. Zob. *Krucjata Bourne'a*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Krucjata+Bourne%27a-2004-106415> [dostęp: 15.08.2022].

podczas jednej z akcji – po postrzale – traci pamięć. Film jest kontynuacją pierwszej części serii o Jasonie pt. *The Bourne Identity*⁴⁶. W obu odsłonach widz poznaje bohatera i towarzyszy mu w jego drodze do odkrywania tego, kim naprawdę jest. W części drugiej, *The Bourne Supremacy*, Jason przypomina sobie swoją pierwszą misję zleconą przez przełożonego Alexandra Conklina, której celem było zabicie rosyjskiego polityka Vladimira Neskiego. W trakcie akcji pojawiła się niepodziewanie żona Neskiego, więc także i ją zabił, pozorując, że dokonała ona samobójstwa po zabiciu męża. Akcja filmu prowadzi widza do Moskwy. Tam Bourne znajduje córkę rosyjskiego polityka. W jakim celu poszukiwał Ireny? Co chciał jej powiedzieć? Odsłania to wszystko scena spotkania Jasona Bourne z córką Neskiego w jej mieszkaniu⁴⁷:

Jason (*w języku rosyjskim*): Milcz. Bądź cicho, rozumiesz?

Irena (*w języku rosyjskim*): Nie mam pieniędzy ani narkotyków, jeżeli to jest to, czego chcesz.

Jason (*w języku rosyjskim*): Siadaj... Usiądź. Krzesło... weź krzesło.

(*Od tego momentu dialog toczy się w języku angielskim*).

Irena: Mówię po angielsku.

Jason: Nie skrzywdzę ciebie. Nie chcę cię skrzywdzić. Jesteś starsza... starsza, niż myślałem, że będziesz. To zdjęcie... (*kamera pokazuje zdjęcie Ireny jako dziecka z tatą i mamą, którzy zostali zabici przez Bourne'a*)... dużo dla ciebie znaczy?

Irena: Nic. To tylko zdjęcie.

Jason: Nie... bo ty nie wiesz, jak oni zginęli.

Irena: Wiem.

Jason: Nie, nie wiesz. Ja bym chciał wiedzieć... Ja bym chciał wiedzieć, że moja matka nie zabiła mojego ojca, że nie zabiła siebie samej.

Irena: Co?

Jason: To nie jest to, co stało się z twoimi rodzicami. Ja ich zabiłem... ja ich zabiłem. To była moja praca. To był mój pierwszy raz. Twój ojciec powinien być sam, ale wtedy twoja matka... pojawiła się znikąd. I musiałem zmienić swoje plany. Ta wiedza zmienia wszystko, nieprawdaż? Kiedy to, co kochasz, jest ci zabrane, to chcesz poznać prawdę. (*Jason Bourne wstaje i powoli wychodzi z pokoju*).

Jason: Przepraszam.

Warto zauważyć, że dialog toczy się początkowo w języku rosyjskim – co pozwala osiągnąć efekty emocjonalne oraz oddaje realizm spotkania w Moskwie. Czymś także naturalnym w zarysowanej sytuacji jest przejście na język angielski⁴⁸. W scenie widzimy Irenę przeżywającą całą paletę emocji, które są związane z tym, czego się dowiaduje o swoich rodzicach. Łzy ciekną jej po policzkach, przeżywa szok, niedowierzenie i ból.

⁴⁶ W Polsce film figuruje pod tytułem *Tożsamość Bourne'a*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/To%20%C5%BCsamo%C5%9B%C4%87+Bourne%27a-2002-31497> [dostęp: 15.08.2022].

⁴⁷ *Bourne Visits His First Victim | The Bourne Supremacy | Screen Bites*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=JkO9-w-9Tig> [dostęp: 15.08.2022], 0:34-4:04.

⁴⁸ Por. J. Płażewski, *op. cit.*, s. 356-357.

Bardzo ważne są słowa Bourne'a: „Ta wiedza zmienia wszystko, nieprawdaż? Kiedy to, co kochasz, jest ci zabrane, to chcesz poznać prawdę”. To właśnie poznanie tej prawdy może pozwolić Irenie ostatecznie pogodzić się i pojednać ze swoją historią. „Ja bym chciał wiedzieć, że moja matka nie zabiła mojego ojca, że nie zabiła siebie samej” – mówi Jason. Ta wiedza jest czymś więcej aniżeli zwykłym poznaniem na poziomie rozumowym. Kryje się za nią cały ciężar doświadczenia Ireny. Nie wiemy, co dziewczyna robi z tą wiedzą. Jej postać nie pojawia się w dalszej części filmu ani w całej serii. Każdy widz może sam wyciągnąć wnioski o tym, co w jej życiu zmieni poznanie prawdy o śmierci rodziców. Wydaje się, że jedną z możliwych teorii jest ta, w której Irena może wreszcie wejść na drogę prawdziwego pogodzenia się ze swoją życiową historią. To zintegrowanie opierać się będzie na prawdzie. Możemy domniemywać, że wyznanie Jasona Bourne'a pomoże jej np. przebaczyć matce. Irena mogła przeżywać bardzo głębokie nieprzebaczenie, będąc pewna, że to matka zabiła ojca oraz siebie i zostawiła ją zupełnie samą. Niezależnie od tego, w jaki sposób potoczyłaby się dalej – nienapisana przez twórców – historia córki Vladimira Neskiego, w scenie spotkania Jasona i Ireny widz otrzymuje bardzo głęboki i przejmujący obraz tego, jak bardzo ważna jest prawda jako element pozwalający na zintegrowanie traumatycznych wydarzeń w taki sposób, by stały się częścią całości ludzkiego doświadczenia.

Warto jeszcze wspomnieć jeden element uzdrowienia obecny w postawie Jasona Bourne'a. Przychodzi do córki swoich pierwszych ofiar. Mówi jej prawdę i przeprasza. Z jego zachowania we wspomnianej scenie widz może zobaczyć, że mówi o wydarzeniach z przeszłości, które go osobiście dotyczą i nie są tylko suchymi informacjami. Jest bardzo głęboko zaangażowany emocjonalnie i egzystencjalnie. Jego żal, ból, wstyd są bardzo realne. Dla Bourne'a wypowiedzenie prawdy jest ważnym elementem pogodzenia się ze swoim doświadczeniem życiowym, zintegrowaniem tego, co się działo, z jego osobistym życiem. Ciekawe jest to, że widz nigdy nie dostaje odpowiedzi na to, czy Irena kiedykolwiek przebaczy Jasonowi. Widzimy tu tylko zapoczątkowanie procesu uzdrowienia w życiu obu postaci, który może prowadzić w bardzo wielu kierunkach. W dalszych scenach filmu i całej serii o Jasonie Bourne widz podąża za głównym bohaterem i obserwuje jego zmianę. Jason podejmuje kroki prowadzące go do zejścia ze ścieżki, którą do tej pory podążał, gdy tylko rozpoczął treningi w ramach specjalnej jednostki CIA. Wydaje się zatem zasadne stwierdzenie, że scena z Ireną znacząco wpłynęła na przemianę Bourne'a.

W jakiej mierze widz może zidentyfikować się z postaciami Ireny i Jasona? Według filmoznawców w procesie identyfikacji widz reaguje na przedstawioną sytuację zależnie od doświadczeń osobistych, społecznych i kulturowych⁴⁹. Dlatego też można sądzić,

⁴⁹ Por. A. Helman, *Identyfikacja*, s. 128.

że uważny widz dostrzeże elementy, które mogą być obecne w jego osobistej historii, jeżeli kiedykolwiek mierzył się z próbą jej zrozumienia i poukładania w całość.

Dialog pojednania – droga do wolności

Zdrowienie w trudnej relacji wiąże się z przebaczeniem i pojednaniem. Najbardziej idealnym scenariuszem jest ten, w którym obie strony sytuacji konfliktowej są zdolne do gestów prowadzących do odbudowania relacji poprzez przyznanie się do winy, aktywny żal, udzielenie przebaczenia i pojednanie, które dotyka korzenia rozłamu⁵⁰. Analizując dialog z następnej sceny filmowej, autor artykułu odnajduje wspomniane powyżej elementy prowadzące do uzdrowienia więzi międzysobowej.

Serial *Lost*⁵¹ opowiada historię ludzi, którzy – po rozbiciu samolotu – trafiają na przedziwną, pełną tajemnic wyspę. Tym, co przyciąga widza do tego dzieła, jest nie tylko ciekawa fabuła, ale nade wszystko bardzo interesująca kreacja postaci. Z odcinka na odcinek poznajemy je coraz bardziej, rozumiejąc ich najgłębsze motywacje. Jedną z końcowych scen ostatniego odcinka finałowego sezonu pt. *The End* pokazuje dwóch bohaterów Johna i Bena, którzy mają za sobą długą i skomplikowaną historię relacji. Ben wielokrotnie i na różne sposoby krzywdził Johna i ostatecznie go zabił. Spotkanie dokonujące się pomiędzy bohaterami filmu odbywa się w innej przestrzeni (jakby pozaczasowej, ponadczasowej)⁵² niż ta, w której Ben i John przeżywali swoją trudną relację zakończoną śmiercią Johna. Ben siedzi na ławce przed kościołem. Do tego miejsca podjeżdża John na wózku inwalidzkim. Zatrzymuje się i mówi⁵³:

John: Cześć, Benjamin.

Ben: Cześć, John.

John: Czy wszyscy są już w środku?

Ben: Tak, wydaje mi się, że większość już jest.

(John powoli zaczyna odjeżdżać w stronę kościoła. Zatrzymują go słowa Bena).

⁵⁰ W interesujący sposób, z perspektywy teologicznej, Jan Paweł II ukazuje głębię pojednania, które nie może być powierzchownym procesem, ale musi dotyczyć korzenia rozłamu. „W każdym przypadku, dążenie do szczerego i trwałego pojednania jest niewątpliwie w naszym społeczeństwie czymś istotnym, jako odbicie niezłomnej woli pokoju; jest ono – choć brzmi to paradoksalnie – tak żywotne, jak groźne są czynniki podziału. Jednakże pojednanie nie może być mniej głębokie niż sam rozłam. Tęsknota za pojednaniem i ono samo będą w takiej mierze pełne i skuteczne, w jakiej zdołają uleczyć ową pierwotną ranę, będącą źródłem wszystkich innych, czyli grzech”. Jan Paweł II, *Reconciliatio et Paenitentia*, s. 3, online: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_02121984_reconciliatio-et-paenitentia.html [dostęp: 20.08.2022].

⁵¹ W Polsce serial figuruje pod tytułem *Zagubieni*. *Zagubieni*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/serial/Zagubieni-2004-133834> [dostęp: 15.08.2022].

⁵² O organizacji przestrzeni w filmie zob. J. Płażewski, *op. cit.*, s. 121-317.

⁵³ *LOST: Ben outside the church [6x17-18 – The End]*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=4L5tcJMswho> [dostęp: 15.08.2022], 0:00-2:26.

- Ben: John, bardzo cię przepraszam za to, co ci zrobiłem. Byłem samolubny, zazdrosny. Chciałem mieć to wszystko, co ty miałeś.
- John: Co ja miałem?
- Ben: Byłeś wyjątkowy John, a ja nie byłem.
- John: Cóż, Ben, jeżeli to pomoże: przebaczam ci.
- Ben: Dziękuję, John. To pomaga. To znaczy dla mnie więcej, niż mogę wyrazić słowami.
- John: Co zrobisz teraz?
- Ben: Mam kilka rzeczy, które muszą jeszcze przepracować. Myślę, że zostanę tu jeszcze jakiś czas. *(John powoli odjeżdża na wózku inwalidzkim. I znowu zatrzymuje się na słowa Bena).*
- Ben: Wiesz, nie wydaje mi się, że jeszcze potrzebujesz tego wózka. *(John wstaje z wózka inwalidzkiego).*
- John: Żegnaj, Ben.
- (John wchodzi po schodach do kościoła. Ben obserwuje go uważnie. John otwiera drzwi kościoła i wchodzi do budynku).*

Scena prośby Bena o przebaczenie dokonuje się w przestrzeni ponadczasowej lub pozaczasowej. Twórcy serialu nie tłumaczą widzowi, gdzie znajdują się postaci. Sposób przedstawienia wydarzeń i przeżyć bohaterów nie tylko w powyższej scenie, ale także innych pojawiających się w tej linii (pozaczasowej, ponadczasowej) sugeruje, że jest to raczej rzeczywistość przekraczająca realność codziennego świata (może świat duchowy?). Świat ten nacechowany jest także różnymi symbolami (jak Ben siedzący na ławce przed kościołem, John na wózku).

Dla zrozumienia rozmowy Johna i Bena potrzeba jeszcze jednego wyjaśnienia. John i Ben w pewnym momencie, w tej linii poza-/ponadczasowej, doświadczają czegoś w rodzaju olśnienia, które polega na tym, że przypominają sobie całe swoje życie – z innej linii, która była utwierdzona w konkretnym czasie i miejscu – ze wszystkimi jego radościami i trudnościami. Widzowie, którzy oglądali wszystkie sezony serialu, wiedzą, że spotkanie Bena i Johna przed kościołem to spotkanie dwóch ludzi świadomych tego, co przeżyli w linii utwierdzonej w czasie – świadomi dobra i zła, które uczynili, relacji, które budowali i tracili z różnych powodów, okoliczności, w jakich toczyła się ich codzienność. Pozwala to widzowi na zrozumienie nie tylko słów, ale i pojawiających się symboli, które występują w zarysowanej scenie dialogu.

Przechodząc do analizy dialogu Johna i Bena, trzeba zauważyć, że pierwszym ważnym elementem jest to, że Ben siedzi na ławce przed kościołem, do którego weszli już wszyscy ludzie, gotowi podjąć następny krok na swojej drodze do „raju” (wieczności, nieba...?)⁵⁴. Jest to o tyle istotne, że w trakcie dialogu Ben jednoznacznie zaznacza, że nie jest jeszcze gotowy pójść do kościoła (postawić następny krok na tej drodze).

⁵⁴ Cały odcinek opisany jest w tym miejscu: *Lostpedia – Encyklopedia Zagubionych, The End*, online: https://lostpedia.fandom.com/pl/wiki/The_End [dostęp: 16.08.2022].

Zdaje sobie sprawę, że musi jeszcze przepracować coś w swoim życiu, aby to uczynić. Wydaje się, że jest to jakaś forma poradzenia sobie z konsekwencjami działań, które Ben podejmował w trakcie swojego życia. Kościół jest tu więc niejako metaforą „drzwi do nieba”. Całkowite uzdrowienie życia Bena wiąże się więc z przyznaniem się do prawdy o tym, co zrobił, prośbą o przebaczenie i ostatecznie gotowością na przepracowanie i przyjęcie konsekwencji swoich czynów. Kiedy dokładnie będzie gotowy „wejść do kościoła”? W filmie nie otrzymujemy na to żadnej odpowiedzi.

John podjeżdża do kościoła na wózku. Wózek może być tu symbolem tego ciągłego zmagania Johna z sobą samym i swoim życiem, które przedstawiane jest w serialu. Ciekawe, że to Ben, któremu John przebacza, wypowiada słowa: „Wiesz, nie wydaje mi się, że jeszcze musisz być na tym wózku”. Czy przebaczenie Benowi uwolniło ostatecznie Johna od ciężaru przeszłości? Na pewno powstanie z wózka jest znakiem wolności. Widz obserwuje Johna, który z wielką lekkością wchodzi po schodach do kościoła. Nie potrzebuje już żadnego oparcia, jest wolny.

Sam dialog pomiędzy dwoma bohaterami jest bardzo piękny. Pokazuje trudną relację ludzką, która dąży ku uzdrowieniu. Uzdrowienie wewnętrzne Johna i Bena wiąże się z uzdrowieniem ich relacji. Ben uznaje swoją winę i nazywa ją bardzo dokładnie. Wyznaje z pokorą, dlaczego jego postępowanie było tak okrutne. Słowa Johna: „Cóż, Ben, jeżeli to pomoże: przebaczam ci”, którymi zdaje się chcieć pomóc mężczyźnie siedzącemu na ławce, są bardzo istotne. To one powodują uwolnienie Bena: „Dziękuję, John. To pomaga. To znaczy dla mnie więcej, niż mogę wyrazić”.

Warto jeszcze wspomnieć, że cały dialog dzieje się gdzieś w środku nocy. Nie jest to jednak noc ciemna i straszna, bez światła. Jest spokojnie, słychać szum lekkiego wiatru. Jest cicho, nawet bezpiecznie. Nie ma nikogo, kto przeszkodziłby bohaterom w rozmowie. Mają na nią dużo czasu. Są sami. Pięknie to ukazali twórcy serialu. Ten ważny dialog, podsumowujący życie Johna i Bena, dokonuje się w przestrzeni bezpieczeństwa, której nie zakłóca żaden chaos. Jest to przestrzeń, w której rzeczywiście może się dokonać uzdrowienie obu postaci. Jest to idealny obraz naprawy relacji, z którego widz może czerpać inspirację dla swojego osobistego życia.

Przebaczenie jako oznaka zdrowia

Oznaką zdrowia psychicznego i duchowego jest zdolność człowieka do przebaczenia. Zintegrowanie wewnętrzne osoby nie pozwala jej szukać zemsty i odwetu, ale raczej pomaga podejmować decyzje oparte na miłosierdziu⁵⁵. W głównej bohaterce kolejnego

⁵⁵ Wydaje się, że najbardziej znaną w kulturze postacią historyczną, która ma taką postawę, jest Jezus Chrystus. Jego życie naznaczone było postawą miłosierdzia wobec tych, którzy go krzywdzili. Zob. np. Ewangelia według św. Łukasza, [w:] *Biblia Pierwszego Kościoła*, Warszawa 2017, s. 1333-1335.

klipu można odnaleźć podobną zdolność, wpływającą z jej dojrzałe ukształtowanego charakteru.

W 2015 roku powstał film *Cinderella*⁵⁶. Opowiada historię dziewczyny o imieniu Ella, która po stracie matki i ojca musi znosić wiele krzywd z rąk macochy Lady Tremaine i jej dwóch córek Driselli oraz Anastasii. Pasierbica Ella zostaje zdegradowana do pozycji służącej i przenosi się na strych. Otrzymuje „imię” Kopciuszek. Na swojej drodze spotyka też księcia Kita, który jest nią oczarowany i zakochuje się w niej. Umierający król, ojciec Kita, przynagła syna, aby podczas zbliżającego się balu znalazł żonę. Kopciuszek udaje się na bal dzięki swojej wróżce chrzestnej, która ofiarowuje jej – w magiczny sposób – piękną niebieską sukienkę i szklane pantofelki. Magia wróżki ma działać tylko do północy. Kopciuszek musi zatem opuścić bal przed tą godziną. Na balu są także macocha i jej córki. Kit spędza wieczór z Ellą, ale zanim zdąży poznać jej imię, ona ucieka ze względu na zbliżającą się północ, zostawiając po sobie tylko szklany pantofelek. Kit wybiera się na poszukiwanie ukochanej. Przemierza kraj z prostym testem – każda z panien ma przymierzyć pantofelek. Po jakimś czasie trafia do domu Kopciuszka. Dwie córki Lady Tremaine nie są w stanie włożyć bucika. Kiedy pojawia się Ella i zakłada pantofelek, staje się jasne, kim jest ukochana królewna. W najbliższej przyszłości Ella zostanie jego żoną i królową kraju.

Tak wygląda historia opowiedziana w tym filmie. Bajka o miłości, zwycięstwie dobra i przegranej zła. Jest w nim jeszcze jedna szczególna scena, która ukazuje piękną postawę Kopciuszka wobec okrutnej macochy. Ella, „odnaleziona” już przez Kita, stojąc przy drzwiach swego domu, przed samym jego opuszczeniem, patrząc na swoją macochę, wypowiada słowa: „Przebaczam ci”. Jak dochodzi do tego momentu? Widzimy podchodzącą do drzwi parę. W głębi domu na schodach stoi macocha, kobieta, która uczyniła tak wiele krzywdy bohaterce filmu. Co sobie myśli? Co przeżywa, widząc odchodzącą pasierbicę? Czy boi się, że teraz, kiedy jest ona wybranką króla i stanie się królową, zemści się na macosze? Ella i Kit odwracają się w stronę Lady Tremaine, stojącej całkowicie bez słowa i patrzącej gdzieś w przestrzeń. W tym momencie kamera ukazuje z bliska twarz Elli. Dziewczyna delikatnie wypuszcza powietrze. W jej twarzy nie widać gniewu, zemsty. Jest spokój, emanują z niej dobro i piękno. I wtedy wypowiada słowo przebaczenia. Spogląda na Kita i oboje odchodzą, zostawiając macochę samą. Ta z trudem siada na schodach. Czy czuje się pokonana? Czy dotykają ją słowa Elli: „Przebaczam ci”? Narrator komentuje zdarzenie: „Z przebaczeniem czy bez, macocha Kopciuszka i jej córki wkrótce wyjadą wraz z Hrabią, by nigdy więcej nie postawić swojej nogi w królestwie”⁵⁷.

⁵⁶ Polski tytuł filmu *Kopciuszek*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Kopciuszek-2015-589666> [dostęp: 17.08.2022].

⁵⁷ *Lady Tremaine Scenes: Forgiven (12/12)*, online: https://www.youtube.com/watch?v=428fqMxspXM&list=PLYLaJGiHi8oUXOVb0iFrK8zSFZAawgf_T&index=27 [dostęp: 17.08.2022], 2:55-3:30.

Ciekawe jest, że Ella nie oczekuje przeprosin od macochy. Wydaje się, że jej słowa przebaczenia są niejako zwieńczeniem tego, kim jest jako osoba, która zawsze starała się okazać dobre serce. Można powiedzieć, że pomimo trudnego życia Ella nie zatraciła siebie. Jest wewnętrznie zdrowa, dlatego jej odpowiedzią na krzywdę zadaną przez macochę jest przebaczenie i pozostawienie jej niejako samej sobie. Kopciuszek nie bierze na siebie odpowiedzialności za decyzje macochy. Ważne jest zwrócenie uwagi na to, że przebaczenie, które Ella ofiaruje Lady Tremaine, nie wiąże się z przyjęciem jej z powrotem do swojego życia. W jednej ze scen poprzedzających to rozstanie Ella, na słowa macochy: „Jestem jej matką”, mówi: „Nigdy nie byłaś i nigdy nie będziesz moją matką”⁵⁸. Jasno postawiona przez Ellę granica nie przeczy prawdziwości przebaczenia. Jest tak naprawdę wyrazem zdrowia. Dziewczyna nie może przecież uznać za matkę kobiety, która ją poniżała i wyrządzała jej krzywdę, czyniąc ją służącą w swoim domu. Przebaczenie Elli oparte jest na prawdzie i realizmie. Nie oznacza powrotu do relacji. Jest raczej znakiem zdrowego charakteru wybranki Kita, która nie zachowuje w swoim sercu chęci zemsty i pragnienia odpłacania złem za doznaną krzywdę. Narrator, który komentuje, że Lady Tremaine nigdy już nie pojawiła się w królestwie, sugeruje, że nie doszło raczej do pojednania. Ono wymagałoby uznania przez macochę prawdy o złu, które uczyniła, wyrażenia prośby o przebaczenie i powolnego procesu nawiązywania relacji z Ellą opartej na konkretnych zmianach w postawie i charakterze macochy.

Widz, oglądający komentowaną scenę, może przejrzeć się w niej jak w lustrze. Może tak być, że oglądający sam doświadczył tego, że realne pojednanie nie zawsze jest możliwe, podczas gdy przebaczenie tak. Jest ono również oznaką zdrowia tego, który przebacza. I tak znana wielu pokoleniom baśń może stać się niejako lekcją zdrowego podejścia do trudnych relacji.

Zakończenie

W życiu bohaterów filmowych wielu widzów może odkryć swoje problemy, życiowe zmagania, ale także szczęście i radość wypływające z mądrze podjętych decyzji, sprzyjających osobistemu rozwojowi, na który mają wpływ różne okoliczności. Jednym z podstawowych doświadczeń każdego człowieka jest budowanie zdrowych relacji; chodzi o takie relacje, które opierają się w dużej mierze na przebaczeniu i pojednaniu. W prowadzonych rozważaniach autor starał się przede wszystkim odpowiedzieć na pytanie: w jakiej mierze prawda, przebaczenie i pojednanie są ważnymi aspektami procesu zdrowienia człowieka?

⁵⁸ *Ibidem*, 2:06-2:21.

Zaprezentowane sceny filmowe ukazują złożoność relacji ludzkich w kontekście prawdy, przebaczenia i pojednania jako znaczących aspektów zdrowienia człowieka. Odpowiadają na pytanie, jak bardzo istotne jest uznanie prawdy o rzeczywistym stanie, w którym znajdują się bohaterowie. Jest to niezbędny punkt do wejścia na drogę zdrowienia. Dokonuje się ono przede wszystkim przez przebaczenie, które objawia się jako pogodzenie się ze swoją historią życia i wynikającymi z niej konsekwencjami (kapitan William „Will” Whitaker w filmie *Flight*), co staje się także uwolnieniem od fałszywego poczucia winy (Will w *Good Will Hunting*). Przedstawione obrazy filmowe pokazują, że przebaczenie jest oznaką zdrowego człowieka, świadomie wybierającego dobro i podejmującego moralnie pozytywne decyzje (Ella w *Cinderelli*). Rozjaśniają także, w jaki sposób relacje międzyludzkie mogą zostać odbudowane dzięki przynoszącemu pojednanie dialogowi (Ben i John w *Lost: The End*). Nie zawsze jednak, jeżeli w ogóle, pojednanie jest możliwe od razu. Nie oznacza to jednak, że przebaczenie, które jest znakiem wolności, nie może istnieć bez odbudowania relacji z osobą krzywdzącą (Ella i Lady Tremaine w *Cinderelli*). Następnym ważnym aspektem jest samo przyznanie się do winy (Jason w *Bourne Supremacy*, Ben w *Lost: The End*). Może ono doprowadzić do naprawy relacji (Ben i John w *Lost: The End*), a jeżeli nie jest to możliwe, to do wewnętrznego pogodzenia się z osobistą historią (Jason w *Bourne Supremacy*). Przebaczenie otrzymane od Boga wiąże się z kolei z akceptacją bolesnego doświadczenia, co jest także istotnym elementem zdrowienia (Shari Rigby, aktorka grająca w filmie *October baby*). Wybrane klipy filmowe ukazują więc bardzo szeroko powrót do zdrowia poprzez prawdę, przebaczenie i pojednanie. Szczególnie interesująca jest pod tym względem historia opowiedziana przez Shari Rigby, będąca świadectwem tego, w jaki sposób film, jako forma opisująca doświadczenie ludzkie, staje się pomostem prowadzącym do uzdrowienia.

W powyższym artykule autor podjął się refleksji nad jedną z płaszczyzn szeroko pojętego zdrowia w wybranych klipach filmowych. Wydaje się, że warto byłoby poszukać odpowiedzi na inne pytania, które można uogólnić w jednym: w jaki sposób film przedstawia różne aspekty zdrowia? Punktem wyjścia może być pytanie o jakiś wymiar zdrowia, np. zdrowie fizyczne. Można podjąć refleksję, wychodząc od konkretnego filmu lub serialu. Ciekawe wydaje się też poszukanie odpowiedzi na pytania dotyczące zdrowia w twórczości jakiegoś artysty: reżysera czy aktora. Sposobów podjęcia analizy tematu jest bardzo wiele, a materiał filmowy codziennie się poszerza, gdyż nieustannie powstają nowe dzieła filmowe.

Film jest w dzisiejszym świecie jednym z głównych elementów kultury popularnej i rozrywki. Niekiedy jednak stawia przed widzami bardziej ambitne wymagania, stając się czymś więcej, swego rodzaju nauczycielem życia.

Bibliografia

- Cermak T.L., Rutzky J., *Czas uzdrowić swoje życie*, Warszawa 1998.
- Ewangelia według św. Łukasza, [w:] *Biblia Pierwszego Kościoła*, Warszawa 2017.
- Galanter M., Glickman L., Dermatis H., Tracy K., McMahon C., *Znaczenie duchowości pacjentów w procesie leczenia*, „Psychiatria po Dyplomie” 2009, t. 6, nr 1, s. 28-35.
- Gruszecka E., Piotrowski J., *Interpersonalne konsekwencje wybaczenia. Kiedy wybaczenie nie jest mile widziane?*, „Psychologia Społeczna” 2010, t. 5, nr 4 (15), s. 316-329.
- Grzywocz K., *Patologia duchowości*, Kraków 2020.
- Helman A., *Identyfikacja*, [w:] *eadem, Słownik pojęć filmowych*, t. 1, Wrocław 1991, s. 123-151.
- Helman A., *O dziele filmowym*, Kraków 1981.
- Hendrykowski M., *Dialog filmowy*, [w:] *idem, Słownik terminów filmowych*, Poznań 1994, s. 60-61.
- Klimasiński M.W., *Opieka duchowa w medycynie: przebaczenie*, „Sztuka Leczenia” 2018, nr 2, s. 33-40.
- Krupińska D., *Wędrownia do wolności*, Kraków 2016.
- Lewicki B.W., *Wprowadzenie do wiedzy o filmie*, Wrocław 1964.
- Maszczyk T., *Zdrowie jako wartość uniwersalna*, „Roczniki Naukowe AWF w Poznaniu” 2005, z. 54, s. 73-81.
- Plisiecki J., *Język filmu i jego mowa*, „Roczniki Kulturoznawcze” 2010, t. I, s. 163-174.
- Plaźewski J., *Język filmu*, Warszawa 1982.
- Skop-Lewandowska A., Jaworska J., *Zdrowie i jego uwarunkowania*, [w:] *Wybrane problemy higieny i ekologii człowieka*, red. E. Kolarzyk, Kraków 2008, s. 311-340.
- Skowronek B., *Ciało, emocje, rozum – raz jeszcze o mechanizmach odbioru filmu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2017, vol. 2, s. 163-174.

Źródła internetowe – źródła pisane

- Jan Paweł II, *Reconciliatio et Paenitentia*, s. 3, online: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_02121984_reconciliatio-et-paenitentia.html [dostęp: 20.08.2022].
- Palczna M., *Duchowe aspekty opieki paliatywnej. Faza terminalna*. *Psychoonkologia*, online: <https://www.zwrotnikraka.pl/duchowe-aspekty-opieki-paliatywnej/> [dostęp: 10.08.2022].

Źródła internetowe – strony internetowe

- Buntownik z wyboru*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Buntownik+z+wychoru-1997-21> [dostęp: 13.08.2022].
- Her story*, online: http://giannajessen.com/?fbclid=IwARorUnHNlv_gapNV232XsnGFXVp1Eacz3rY-uOFFAB-QErgnQjfOr6FsliaE [dostęp: 10.08.2022].
- Każde życie jest cudem. October baby*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Ka%C5%BCde+%C5%BCycie+jest+cudem-2011-600374> [dostęp: 10.08.2022].
- Kopciuszek*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Kopciuszek-2015-589666> [dostęp: 17.08.2022].
- Krucjata Bourne'a*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Krucjata+Bourne%27a-2004-106415> [dostęp: 15.08.2022].
- Lostpedia – Encyklopedia Zagubionych, The End*, online: https://lostpedia.fandom.com/pl/wiki/The_End [dostęp: 16.08.2022].
- Lot*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Lot-2012-627908> [dostęp: 13.08.2022].
- October baby – październikowe dziecko (DVD) – napisy*, CCM, online: <https://ccm.pl/october-baby-pazdziernikowe-dziecko-dvd-napisy-pl-p-444.html> [dostęp: 10.08.2022].
- Snajper*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/Snajper-2014-656040> [dostęp: 12.08.2022].
- Tożsamość Bourne'a*, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/film/To%C5%BCsamo%C5%9B%C4%87+Bourne%27a-2002-31497> [dostęp: 15.08.2022].

Zagubieni, Filmweb, online: <https://www.filmweb.pl/serial/Zagubieni-2004-133834> [dostęp: 15.08.2022].

Źródła internetowe – klipy filmowe

American Sniper Chris Kyle Talks Life at Home After War, online: <https://www.youtube.com/watch?v=W1nKcmU9xco> [dostęp: 12.08.2022].

American Sniper RPG Kid (1080p), online: <https://www.youtube.com/watch?v=Hy9GIOE3Ba8> [dostęp: 12.08.2022].

Bourne Visits His First Victim | *The Bourne Supremacy* | *Screen Bites*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=JkO9-w-9Tig> [dostęp: 15.08.2022].

Flight (2012) – *At Least I'm Sober Scene* (10/10) | *Movieclips*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=vpEA0oglAxE&list=PLZbXA4lyCtqrc3lc3szjD5jyqyENFgLPns&index=11> [dostęp: 13.08.2022].

Flight Hearing Scene, online: https://www.youtube.com/watch?v=L_-VQfS4zAk [dostęp: 13.08.2022].

Good Will Hunting | *'It's Not Your Fault'* (HD) – *Matt Damon, Robin Williams* | *MIRAMAX*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=ZQht2yOX9Js> [dostęp: 13.08.2022].

Impact of October Baby Grows, online: <https://www.youtube.com/watch?v=s2D9t5ZvO3o> [dostęp: 14.08.2022].

Lady Tremaine Scenes: Forgiven (12/12), online: https://www.youtube.com/watch?v=428fqMxsPxM&list=PLYLaJGiHi8oUXOvVbo1FrK8zSFZAwgf_T&index=27 [dostęp: 17.08.2022].

LOST: Ben outside the church [6x17-18 – *The End*], online: [https://www.youtube.com/watch?v=4L5t-c\]Mwho](https://www.youtube.com/watch?v=4L5t-c]Mwho) [dostęp: 15.08.2022].

More October Baby Impact, online: [https://www.youtube.com/watch?v=mcgmt\]k6EQo](https://www.youtube.com/watch?v=mcgmt]k6EQo) [dostęp: 14.08.2022].

October Baby Stories: Gianna Jessen, online: [https://www.youtube.com/watch?v=NosdFph2\]gI](https://www.youtube.com/watch?v=NosdFph2]gI) [dostęp: 12.08.2022].

October Baby Stories 01: "Shari", online: <https://www.youtube.com/watch?v=r1zNt2R5Uo> [dostęp: 13.08.2022].

Rigby S.: *My October Baby* (*LIFE Today* / *James Robison*), online: <https://www.youtube.com/watch?v=gwTr8ox4zro> [dostęp: 14.08.2022].

Prawda, przebaczenie i pojednanie jako ważne aspekty procesu zdrowienia człowieka w wybranych obrazach filmowych

STRESZCZENIE: Artykuł jest refleksją dotyczącą szeroko pojętego zdrowia opartą na wybranych klipach filmowych. Zdrowie rozumiane jest jako całkowity dobrostan fizyczny, psychiczny, relacyjny i duchowy człowieka. Autor ukazuje, w jaki sposób trzy aspekty prowadzące do zdrowienia: prawda, przebaczenie i pojednanie są obecne w filmie jako formie opisującej doświadczenia ludzkie. Omawiane obrazy filmowe rysują bardzo bogaty świat wewnętrznych zmagania bohaterów oraz skomplikowanych relacji międzyludzkich dążących (lub nie) do zdrowia. Trzy aspekty: prawda, przebaczenie i pojednanie zostały zaprezentowane jako ważne elementy zdrowienia w relacji do samego siebie, drugiego człowieka i do Boga.

SŁOWA KLUCZOWE: prawda, przebaczenie, pojednanie, zdrowie, film

The truth, forgiveness and reconciliation as important aspects of a person's healing process in selected scenes from movies

SUMMARY: The article is a reflection on widely understood health based on chosen movie clips. Thus, health is understood as an entire well-being, namely physical, mental, spiritual and relational, of a human being. The author presents how those three aspects that lead to healing and health, namely: truth, forgiveness and reconciliation, are portrayed in films that are seen here as means to

describe human experiences. Presented and described scenes from chosen movies portray an ample array of internal struggles of main characters as well as complicated relationships that may or may not lead to recovery. Those three aspects: truth, forgiveness and reconciliation are presented as significant elements of recovery in relationship with oneself, others and God.

KEYWORDS: truth, forgiveness, reconciliation, film, health